

REGISTERBLAD

Område av riksintresse för naturvård i Värmlands län

Områdesnummer: NRO17027

Områdesnamn: Yngen

Kommun: Filipstad

Kartblad: 11E SV (114 1), 11E NV (114 3)

Area: 4 100 ha

Naturgeografisk region: 28b Sydligt boreala kuperade områden mellersta Värmland

Kust/havsregion:

Regionindelning för sjöar och vattendrag: Huvudavrinningsområde 108 Göta älv

Agrara kulturlandskapsregioner: Värmlands mellanbygder

Landskapform: Vågig bergkullterräng och kullig terräng med relativ höjd mellan 50 och 100 meter

Riksvärde:

sjö	fauna	
bergarter, malm, mineral		

Värdeomdöme: Området har mycket höga naturvärden i flera avseenden.

Sjön Yngen är näringsfattig med högt pH-värde och stort siktdjup. Sjön har en ursprunglig rödingstam (störvuxen).

Berggrunden är mycket mångformig med en stor variation i former, bergarter och mineral. Den ger förutsättningar för en kalkgynnad flora som är ovanligt rik för värmländska förhållanden. Förekomst av mellan- och rikkärnsvegetation har gett klassningen mycket högt-högsta naturvärde i länets myrinventering.

Huvudkriterier: A B C D (B avser sjön)

Stödkriterier: raritet, funktion, mångformighet

Förutsättningar för bevarande: Berggrunden runt Yngen är kalkhaltig och ger vattnet god buffertkapacitet, varför försurningen inte utgör en direkt risk för de limniska värdena. Ytterligare limnologiska och fiskebiologiska undersökningar bör dock utföras. Utsläpp av gödande eller giftiga ämnen som påverkar vatten och organismer motverkas. Yngen är olämplig som recipient. Ingrepp som vattenreglering, överfiske, inplantering av främmande rödingstammar medför att områdets naturvärde skadas

Omföring av lövskog till barrskog bör ej ske.

Markavvattning och andra ingrepp som påverkar de skyddsvärda myrarna bör undvikas.

Arbetsföretag som bebyggelse, dragning av vägar och ledningar m m hotar värden i delområdena. Bebyggelseutvecklingen bör ske med speciell hänsyn till bevarandevärdena inom området. Beträffande skogsbruket bör särskild hänsyn till naturmiljön iakttas. Yngens öar med undantag av Storön bör undantas från skogsbruk. Även i anslutning till växtlokaler av särskilt intresse, i sumpskogar och myrkanter vid rikkärren bör skogsbruksåtgärder undvikas.

Säkerställande: Högbergsfältet (delområde a) och Gullplatshagen (delområde b) är skyddade som naturreservat. Delar av gruvfältet på Persbergshalvön omfattas av fornminneslagen, liksom hyttruinerna vid Torskbäcken och Båren.

Områdets huvuddrag: Yngen ligger inom en berggrundsgeologiskt mycket komplex och intressant trakt i västra delen av Bergslagen. Den sk leptitformationen och Saxåfältet berör området.

Flera naturvärden knyter an till de berggrundsgeologiska förhållandena. Centralt ligger sjön Yngen med speciella hydrologiska, vattenkemiska, limniska och zoologiska förhållanden. I Yngens omgivning finns gruvfält med intressant berggrundsgeologi och mineralogi. Här finns även värdefulla odlingslandskap, växtlokaler och rikkärr.

Yngen, 2 650 ha stor, är en oligotrof klarvattensjö öster om Filipstad inom Gullspångsälvens avrinningsområde. Sjöytan upptar 21 % av nederbördsområdet. Största djup uppges till 64 m. Sjön är reglerad med 2,3 m amplitud. Omgivningarna består till största delen av skogsmark, jordarterna är morän och isälvsgrus.

Yngen är en av länets allra värdefullaste sjöar. Den kalkhaltiga berggrunden i omgivningarna medför högt och stabilt pH-värde och en buffertkapacitet som motstår surt nedfall. Vattnet är mycket klart och näringsfattigt med ett siktdjup kring 8-9 m. Sjön är dricksvattentäkt för Filipstad.

Den mest intressanta fiskarten är rödingen, då sjön hyser ett av de fåtaliga ursprungliga rödingbestånden söder om Dalälven. Yngen hör också till de större av rödingsjöarna. I dag leker rödingen på större djup än förr, och fisken har samtidigt blivit större. Medelvikten är ca 1 kg och maxvikten ca 5 kg. 200 kg röding fångas årligen i sjön. Övrig fiskfauna består av öring, sik, siklöja, gädda, lake, abborre, nors, elritsa, löja, mört och ål. Fetsik, vätterröding, gullspångsöring och regnbåge har inplanterats under 1900-talet.

Flodkräfta har funnits men är nu utdöd på grund av pestutbrott.

Yngens öar har stor betydelse för landskapsbilden. De är bevuxna med olikåldrig tallskog och lövskog. Getön, Älgön, Storön och Limön är av speciellt intresse ur geologisk och botanisk synpunkt. Området utgör en del av en mineralrik trakt (jämför även objekt N25). Gruvdrift har skett på öarna från 1700-talet. Malmfyndigheter som brutits är kopparkis, blyglans och magnetkis. Ur kismalmen har bland annat silver utvunnits. I gränsen mellan kalk och leptit har intressanta nybildningar av mineral ägt rum.

Förekomsten av kalk ger en rik flora på öarna med en rad orkidéer som skogsknipprot, purpurknipprot och brudsporre. Därtill har bland annat grusbräcka, klippbräcka, blåsippa, skogsvicker, backvial, svartbräken, trolldruva och tibast påträffats. Inom området har buskmus observerats.

I Yngens omgivning finns flera intressanta malm- och mineralfyndigheter. Pajsberget vid nordligaste viken hyser en järn- och manganfyndighet som ligger i en dolomitlins, i öster begränsad av intensiv grönsten, i väster av leptit. Skarnhögarna från tidigare brytning innehåller ett stort antal mineral, varav några sällsynta. Harstigen, en liten men synnerligen intressant gruva, har lockat många samlare av sällsynta skarnmineral, t ex rhodonit. En stor mängd sprickor har

genomsatt malm och skarn. Här har ytterligare mineral av sällsynt slag kristalliserats.

Vid Alviken i Yngens sydöstra del finns en mineralförekomst av speciellt slag. Här återfinns en av landets två fyndigheter av mineralet Thalonit i ett övergivet kvartsbrott. Ytterligare ett antal ovanliga mineral har påträffats i kvartsen eller den pegmatitförekomst där kvartsen utgör en stor, central kropp. Vismut har brutits kommersiellt.

Kobergsområdet väster om Yngen är exempel på den karakteristiska miljö som kännetecknar mindre gruvfält. I gruvorna har huvudsakligen brutits järnmalm men även brytning av zink och bly har förekommit. I västra Liselundsgruvans varp finns exempel på kontaktytor mellan skarnet och den yngre Filipstadsgraniten där omvandlingar och substansutbyte ägt rum. I Kobergsområdet finns liksom på Högbergsfältet och på åtskilliga andra platser exempel på nedlagda men fortfarande relativt öppna gamla odlingsmarker.

På Persbergshalvön fanns de största järnmalmsgruvorna i Filipstads bergslag. Den järnmalmshaltiga berggrunden utgörs av leptiter med talrika inslag av urkalksten, malmskarn och något grönsten. Brytningen påbörjades under 1300-talet. Här finns även kulturhistoriskt intressant bebyggelse som tillsammans med gruvhål och varphögar visar gruvnäringens traditionella hytt- och gruvmiljö. Persbergshalvön är riksintressant ur kulturminnesvårdssynpunkt.

Delar av Yngens stränder hyser objekt av såväl geologiskt som botaniskt intresse, framför allt Persbergshalvön med Högbergsfältet. Kulturhistoriska, landskapsestetiska och turistiska värden tillkommer i en rad av dessa delområden kring Yngens stränder. De hyser i många fall odlingslandskap som på olika sätt har ett samband med malmkropparnas utnyttjande och illustrerar därigenom landskapets utveckling i kulturhistoriskt perspektiv.

Ett exempel på detta är Torskbäcken med hytta och masugn samt äldre bebyggelse. Kring bebyggelsen finns lövskog, ännu öppna och igenvuxna ängs- och åkermarker.

De växtlokaler och våtmarker i Yngens omgivning som är av särskilt intresse har avgränsats som delområden. Delområde a och b är skyddade som naturreservat.

a. Högbergsfältet

I området har gruvbrytning skett vilket resulterat i ett stort antal schakt och varphögar. I anslutning till gruvområdet finns ett småskaligt odlingslandskap i slutningen ned mot Yngen. Tidigare öppna odlingsmarker och annan mark hyser idag lövskogsvegetation. Även barrskog förekommer, främst i norra delen av området. Genom kalkförekomsten i berggrunden är floran rik med förekomst av bl a backvial, skogsknipprot och purpurknipprot.

Myrkullen väster om reservatet är bevuxen med örtrik tallskog och arter som blodnäva, brudsporre, getrams, grusbäcka, hassel, murruta och purpurknipprot.

b. Gullplatshagen

Mindre naturreservat på gammal ängsmark, avsatt främst på grund av att området har länets mest individrika växtplats för guckusko. Även andra orkidéer, dvärglumner m fl ovanliga arter förekommer.

1. Myr väster om Räviken

En mindre tallmosse på norra delen av Persbergshalvön. I de södra och östra delarna finns en lagg med rikkärnsvegetation. I norr övergår laggekärret i rik sumpskog. Myren har åsatts mycket högt naturvärde i länets myrinventering.

2. Södra Hyttjärnen

Rikkärr i ett rätt stort område i sydväst mellan tjärnens tillflöde och avlopp. I övrigt tallmosse. I rikkärret växer bland annat slätterblomma och gräsull. I länets myrinventering har rikkärret

erhållit mycket högt naturvärde.

3. Ljusmossen

Mosse med både öppna och tallbevuxna partier samt laggkärr. Laggkärr i öster är ett rikkärr. I rikkärr växer bland annat slätterblomma och rikkärrsmossorna *Cinclidium stygium*, *Paludella squarrosa* och *Scorpidium scorpioides*.

4. Igeltjärnen

I anslutning till Kobergets gruvfält (se ovan) ligger Igeltjärnen delvis på kalkberggrund. Myrvegetation finns främst intill tjärnens västra sida och består av en tallmosse och ett gungflykärr mellan mossen och tjärnen.

Gungflyt är ett utpräglat rikkärr med så krävande arter som mossorna *Catoscopium nigritum* och *Preissia quadrata*. Vidare växer här slätterblomma, trindstarr (*Carex diandra*) m m.

Betydande skador har dock åsamkats lokalen genom dikningar, vägdragning och tippning. Trots detta ett av de bästa rikkärr i länet och troligen det som ståndortsekologiskt står närmast extrem-rikkärr. Trots skadorna erhåller Igeltjärnen högsta - mycket högt naturvärde i länets myrinvent-ering.

5. Björntjärnsmyren (objekt S19 i Myrskyddsplanen)

En mosse med laggkärr och en göl samt gungfly kring tjärnen. I laggkärr mellan kärrvegetation. I gungfly ett artrikt rikkärr. Hela gradienten mosse-fattigkärr-mellankärr-rikkärr finns företrädd. Bland mer ovanliga arter i rikkärr noteras ängsnycklar, trindstarr (*C diandra*) samt bladmossorna *Helodium blandowii* och *Calligeron trifarium*.

Myren har i länets myrinventering erhållit högsta naturvärde.

6. Flykärr

Tallmosse och mer eller mindre gungflyartade kärr kring Vikbäcken och en tjärn. Väster om tjärnen finns ett litet rikkärr i sumpskog med bland annat tagelsäv, gräsull och mossorna *Paludella squarrosa*, *Tomentypnum nitens* och *Sphagnum warnstorffii*.

7. Bjursjöområdet

I nordöstra delen av området har en utvidgning som omfattar berggrundsformationer och växtplatser kring Gruvåsen-Bjursjön medtagits. Berggrundens varierande sammansättning slår här igenom på vegetationens frodighet och artsammansättning. Geologiskt tillhör området Saxåsynklinalen. Gruvåsen är en kalk-dolomitkupol utgörande en topografiskt framträdande mindre antiklinal inom Saxåsynklinalen. Kopparsilver har utvunnits ur malmfyndigheterna.

Vegetationen domineras av triviala barrskogar och skogliga föryngringsytor. Insprängt finns emellertid ett stort antal lokaler med mycket rik kalkflora med flera ovanliga arter och rester av gamla odlingsmarker med däri karaktäristisk flora.

Vid sjöarna Ljusnen, Igeln och Hungern i norra delen av området ligger Gruvåsen. Här förekommer bl a tagelstarr (*C appropinquata*), vispstarr (*C digitata*), tibast, grönkulla, änsygentiana, spädstarr (*C disperma*), jungfrulin, slätterblomma, klubbstarr (*C buxbaumii*) och vårärt. På Gruvåsen har även en för vetenskapen troligen ny lavart av släktet *Ionaspis* nyligen upptäckts av L-E Muhr, Karlskoga. En del av ovan nämnda arter påträffas i ett lövrikt område kring ett förfallet torp vid Hungern.

Nordost om Lilla Bjursjön påträffas förutom ovan nämnda arter även vildlin, smörbollar, lösbräken, fältgentiana, klubbstarr, hårstarr (*C capillaris*) majviva, stinksyska och brudsporre.

Kring Likbergstjärnen växer dessutom dvärglumner, skogsnycklar och spindelblomster. Vid

Stora Bjursjöns nordände påträffas även vippört och fjällhällebräken. Här finns branta partier och rasmarker längs norra sjöstranden.

Anmärkningar:

Referenser:

Andersson, L 1986

Naturinventering av Filipstads kommun. Länsstyrelsen i Värmlands län

Appelderg, M, Fagerlind, Ö, Odelström, T 1982

Undersökning av flodkraftbeståndet i sjön Yngen, Värmlands län. Uppsala Universitet.

Limnologiska Institutionen.

Dickson, W, Hörnström, E, Ekström, C och Almér, B 1975

Rödingsjöar söder om Dalälven. Information från sötvattenslaboratoriet nr 7/1975.

Doverholt, A 1986

Förteckning över växtarter i Bjursjöområdet (manus)

Fransson, S 1985

Inventering av myrar i Värmlands län; del I: södra delen. Länsstyrelsen i Värmlands län (manus)

Yrgård, A 1974

Naturvårdsinventering i Värmland. Filipstads kommun. Länsstyrelsen i Värmlands län.

Länsstyrelsen i Värmlands län, 1994: *Ängar och hagar i Värmlands län*. Länsstyrelsen 1994:20. Karlstad.

Björk, L., 1986: Beskrivning till berggrundskartan Filipstad NV. Sveriges geologiska undersökning, ser. Af nr 147.

Lundegårdh, P.H., 1987: Beskrivning till berggrundskartan Filipstad SV. Sveriges geologiska undersökning, ser. Af nr 157.

Fiskeriverket, beslut 1988-04-11 rörande Områden av riksintressen för yrkesfisket, områden av särskilt intresse för fritidsfisket samt områden av särskilt intresse avseende arter och stammar av fisk.

Uppgiftslämnare: Lars Furuholm

Datum: 981022